

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1972.4.02>

A. LIEBMAN, V. MAAMÄGI

EESTI TÖÖRAHVA VÕITLUS RIIKLIKU LIIDU EEST NSV LIIDU RAHVASTEGA

30. detsembril 1972 möödub 50 aastat Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu moodustamisest. Selle paljurahvuselise ühenduse lõi Kommunistlik Partei V. I. Lenini juhtimisel vabatahtlikkuse põhimõttel, säilitades iga liitu kuuluva nõukogude vabariigi rahvusliku suveräänsuse.

«Oma poliitilise tähtsuse ja sotsiaal-majanduslike tulemuste poolest,» märgib L. Brežnev NLKP Keskkomitee aruandes Kommunistliku Partei XXIV kongressile, «kuulub NSV Liidu moodustamisele meie riigi ajaloos väljapaistev koht.»¹ NSV Liidu moodustamine oli leninismiideede ja Kommunistliku Partei rahvuspoliitika triumf. Kogu progressiivsele inimkonnale näidati, kuidas lahendada küllaltki keerukat rahvusküsimust, kuidas likvideerida rahvaste mittevõrdõiguslikkust, kuidas ühendada rahvad kommunismi ülesehitamise eesmärgil ühtseks vennalikuks pereks.

Sotsialismiteele asunud võrdõiguslike rahvaste võimsa liidu moodustamisel ja arendamisel on oma osa andnud kõik meie maa rahvused ja rahvusgrupid.

Juba Kodusõja ja välismaise interventsiooni aastail toimus tolaeagsete Vene, Ukraina, Läti, Leedu, Eesti ja Valgevene nõukogude vabariikide riiklike suhete areng nende vabariikide ikka tihedama liidu ja ühtsuse tugevdamise suunas. Nõukogude vabariikide olemasolu esimestest päevadest peale hakkas erilise jõuga kujunema nõukogude rahvaste koostöö, nende koondumine Nõukogude Vene ümber ühiseks võitluseks interventide vastu. Seda koostööd ja sõprust tsementeeris proletaarne internatsionalism ning siiras vennalik toetus, mida kõik nõukogude vabariigid, nende hulgas ka Eesti Tööraha Kommuun, esimene eesti rahva suveräänne riik, said Venemaalt nii sõjajamoon, toiduainete kui ka muu näol.

Eesti Tööraha Kommuuni lüüasaamine ei tähendanud Eesti tööraha loobumist võitlusest nõukogude võimu eest. Mõisteti, et kui jääb püsima Venemaa Nõukogude Vabariik, jõuavad sotsialismi ideed Eestiski varem või hiljem võidule. Paljude aastate kestel selgitasid Eesti kommunistid rahvahulkadele, et tööliste on ainuõige tee nõukogude võimu taastamine ja tulevase Eesti Nõukogude Valariigi ühinemine Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduga. 6. augustil 1940, pärast Eesti kuulutamist nõukogude sotsialistlikuks vabariigiks, rahuldus NSV Liidu Ülemnõukogu Eesti rahva palve ja võttis Eesti NSV võrdõigusliku liiduvabariigina vastu NSV Liidu koosseisu.

Eesti tööraha võitlust riikliku liidu eest NSV Liidu rahvastega on meie ajalookirjanduses kajastatud vaid üldjoontes. Artiklites, brošüürides, raamatutes või väitekirjades on mitmed uurijad käsitlenud mitmeid sellega seoses olevaid küsimusi. Niisugused käsitlused võiks jaotada kahte gruppi.

Esimese grupi moodustaksid need, kus seega on puudutatud ühe episoodina Eesti tööraha võitlusest üldse. Siia kuuluvad kõik need üldkäsitlused, mis on ilmunud Eesti rahva

¹ L. Brežnev, NLKP Keskkomitee aruanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXIV kongressile. Tallinn, 1971, lk. 90.

ja revolutsioonilise töölisliikumise ajaloo kodanliku perioodi kohta.² Nendes on ühidadl esitatud mitmed olulised momendid võitlusest riikliku liidu eest NSV Liidu rahvastega ning antud üldhinnang. Selle võitluse kõiki aspekte detailsemalt valgustada aga ei olnud võimalik juba nende teoste laadi ja piiratud mahu tõttu.

Teise grupi moodustavad need, kus Eesti töörahva võitlusest Eesti NSV ühinemise eest Nõukogude Liidu rahvaste vennaliku perega on detailsema vaatluse alla võetud ainult mõni küsimus.³ Siiani öieti puudub uurimus, mis terviklikult käsitleks Eesti töörahva võitlust tulevase Eesti nõukogude vabariigi riikliku ühinemise eest NSV Liiduga. Ka käesolev kirjutis ei suuda kaugeltki seda lünka täita. Temas on vaid mitmete uute allikmaterjalide käibesse toomisega püütud senisest detailsemalt esitada EKP taktikat vaadeldavas küsimuses, samuti näidata, kuidas illegaalse partei poolt püstitatud eesmärk leidis Eesti laialdastes töörahva hulkades kindla toetuse.

Eesti töölikklass ja tema avangard EKP käsitasid Eesti eraldamist Nõukogudemaast kui ajutist nähtust. Kogu selle kahekümne aasta kestel, mil Eestis kehtis kodanluse võim, võitlesid Eesti töötajad illegaalse Kommunistliku Partei juhtimisel visalt Eestis nõukogude võimu taastamise ja taasühinemise eest Nõukogudema rahvaste vennaliku perega.

Juba 6. veebruaril 1920. s. o. neli päeva pärast Tartu rahu sõlmimist, formuleeris KP Eesti Keskkomitee oma manifestis Eesti töörahvale ajajärgu põhiülesanded.⁴ Selles dokumendis selgitati, et rahu sõlmimine Nõukogude Venemaa ja kodanliku Eesti vahel ei lähendanud klassirahu sõlmimist Eesti proletariaadi ja Eesti kodanluse vahel. Niikaua kui Eesti töörahvas vaevleb palgaorjuse ikkes ja peab taluma kodanluse võimu, mida kehastab «iseseisvuse» loosungiga maskeeritud kodanlik riik, jääb tööliste ülesandeks võtta võim kodanlastelt ja purustada tema riigiparaaat. Keskkomitee näitas ühtlasi, et Eesti töörahvas võib endale vabaduse ainult siis, kui ta loob kõigi maade töölistega ühise klassivõitluse rinde ja võidu korral astub kõige tihedamasse liitu Vene Nõukogude Vabariigiga. Võitlus manifestis püstitatud eesmärkide saavutamise eest jäi Eesti töörahva revolutsioonilise liikumise peamiseks sisuks kuni 1940. aasta sotsialistliku revolutsioonini.

Selle võitluse edukale lõpetamisele aitasid kõigiti kaasa ka eestlased, kes elasid NSV Liidus. Oma osavõtuga sotsialistlikust ülesehitustööst Venemaal aitasid nad tugevdada NSV Liidu kui rahvusvahelise revolutsioonilise liikumise peamise tugipunkti võimsust. Paljud Eesti revolutsioonilise liikumise veteranid, kes elasid Nõukogudemaal, võtsid osa EKP Keskkomitee Välismaa Büroo tegevusest. Viimase kaudu saadeti Eestisse illegaalselt kirjandust, mis etendas tähtsat osa Eesti töölikklassi revolutsioonilise tegevuse innustamisel ja suunamisel. Välismaa Büroo aitas põrandaalusel kommunistlikul organisatsioonil õigesti lahendada tähtsaid töölisliikumise juhtimise küsimusi ja suunas Eestisse parteitööle elukutselisi revolutsionääre.

² Eesti NSV Ajalugu (kõige vanemast ajast tänapäevani). Teine trükk. Toimet. G. Naan. Tallinn, 1957; Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa (aastad 1920—1940). Toimet. A. Panksejev, M. Pesti. Tallinn, 1963; Eesti NSV ajalugu. III köide. 1917. aasta märtsist kuni 50-ndate aastate alguseni. Toim. kolleegium; pea- ja tegevtoimetaja V. Maamägi, H. Arumäe, J. Kahk, A. Panksejev, J. Saat, E. Sõgel. Tallinn, 1971; H. Saarniit, Kodanlik Eesti sõjajärgse revolutsioonilise kriisi aastail (1920—1924). Tallinn, 1958; O. Elango, Eesti kapitalismi ajutise, ebakindla stabilisatsiooni aastail (1925—1929). Tallinn, 1958; A. Liebman, Eestimaa Kommunistliku Partei loomise ajaloost. Tallinn, 1960; O. Kuuli, Ühise võitluslipu alla. (Eestimaa Kommunistliku Partei võitlus sidemetega tugevdamise eest töörahva hulkadega aastail 1929—1934.) Tallinn, 1961; O. Kuuli A. Liebman, H. Saarniit, Töörahva riigi eest. Tallinn, 1967; jt.

³ V. Maamägi, Eesti töörahva võitlus riikliku liidu eest NSV Liidu rahvastega. Rmt.: Eesti ühendamisest Venemaaga ja selle ajaloolisest tähtsusest. Lühiuurimus. Toimet. A. Vassar. Tallinn, 1960, lk. 249—269; A. Liebman, Kodanliku Eesti töölisdelegatsioonid Nõukogude Liidus. «Eesti Kommunist» 1963, nr. 6, lk. 13—22; A. Koop, NSV Liidu ja kodanliku Eesti suhted aastail 1920—1928. Tallinn, 1966; A. Liebman, Документы о солидарности и пролетарском интернационализме рабочего класса Эстонии. Rmt.: Tõid EKP ajaloo alalt, II. Tallinn, 1966, lk. 76—103; X. Arumäe, За кулисами «Балтийского союза». Таллин, 1966; K. Tammi, Legaalne revolutsiooniline töölis-ajakirjandus — Eesti töörahva kasvataja proletarise internationalismi vaimus (1920—1924). Rmt.: Tõid EKP ajaloo alalt, III. Tallinn, 1968, lk. 118—151; jt.

⁴ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1960, lk. 13—15.

1920. aasta novembri algul Tallinnas illegaalselt toimunud EKP I kongressil määrati kindlaks partei taktika Eesti töörahva koondamisel Kommunistliku Partei ümber võitluseks nõukogude võimu taaskehtestamise eesi ning võeti vastu põhikiri ja programmilised põhilused. Kuna sel ajal jätkus Euroopas Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusena alanud revolutsioonilise liikumise tõus, olid kommunistid põhilauseid koostades veendunud, et ülemaailmne proletaarne revolutsioon on lähedal. Sellest tingituna fikseeritigi neis Eesti töölisklassi peaaegu kodanlusega avalikku võitluse astuda, kukutada ta valitsus, võim täielikult töörahva kätte võtta ning «töörahva enesemääramist teostades ühineda Venemaa Nõukogude Vabariigiga ja proletariaadi diktatuuri läbi kaotada igasugune kurnamine». ⁵

EKP võttis tol etapil omaks otsese ja avaliku pealetungi taktika, kasutades selleks töölisklassi klassiteadlikku, eesrindlikku osa. Seisukohal, et sotsialistlik revolutsioon võidab õige pea tähtsamates Lääne-Euroopa maades, ei asunud mitte ainult Eesti kommunistide juhid, vaid ka mitmed tolaeagsed väljapaistvad rahvusvahelise kommunistliku liikumise tegelased. ⁶ Revolutsioonilise liikumise tõusu ajal oli selline tegevusprogramm põhimõtteliselt kõigiti õigustatud. Kuid Eestimaa Kommunistlik Partei oli selleks ajaks tugevasti nõrgenenud, ka objektiivsed tingimused ei võimaldanud otsekohe asuda lõppeesmärgi realiseerimisele.

1921. aastaks taandus revolutsiooniline liikumine enamikus kapitalistlikes riikides. Kodanlus kindlustas kõikjal sotsiaaldemokraatia abil oma positsioone ja püüdis ise asuda vasturünnakule. Vahepeel võitlus võimu pärast langes kord-korralt tagaplaanile. Nüüd tuli kommunistlikud parteid relvastada õige, uuele olukorrale kohase taktikaga. Ja seda tegi V. I. Lenin. Tuginedes objektiivse ajaloolise protsessi sügavale teaduslikule analüüsile ja põhjendades erinevate võitlusvahendite rakendamise vajadust erinevatel etappidel, seadis V. I. Lenin töölisklassi ette ülesande koondada peatähelepanu ühisrindede loomisele. Ühisrindede loomise taktikalised alused töötati välja V. I. Lenini vahetusel osavõtul Kominterni III ja IV kongressil ja Kominterni Täitevkomitee pleenumitel. Nendeks alusteks olid eri maade töötavate hulkade lähemad nõudmised. ⁷ EKP formuleeris Töörahva Ühise Väerinna 12 nõudmist, mida tinglikult võib vaadelda kui EKP miinimumprogrammi, 1922. aasta algul. ⁸ Lähtudes ühisrindede taktikast, mis eeldas ka mittekommunistlike voolude ühendamist töölisklassi liikumises, ei rõhutatud nõudmistest taktikalistel kaalutlustel enam proletariaadi diktatuuri kehtestamist ja kiiret ühinemist Nõukogude Venemaaga. Partei agitatsioon ja propagandas kerkis esikohale Nõukogudemaaga majanduse ja kultuuri alal efektiivse koostöö loomise nõue. 1921. aasta maikuu formuleeris illegaalne «Kommunist» partei ülesanded selles küsimuses järgmiselt: «Kommunistiline partei peab oma tähtsamaks ülesandeks tegema Nõukogude Venemaa töölisdemokraatia põhjusemõtete propageerimise ja võitlemise kodanluse vale vastu esimese töörahva vabariigi kohta. Nõukogude Venemaa on elav näide, kuidas töörahvas ühiskonna korra muutmiseks toime saab. Kodanlaste ülesanne on uut korda maha teha, et tema loojad mujal jälle tegijaid ei leiaks. Iga parteiliikme kohus on nende hiiglasaavutustega töörahvast tutvustada, mis Vene proletariaat kätte võitnud. Vene revolutsiooni võidurikkast lõpust oleneb lähemal ajal Euroopa tööliste võit ehk kaotus.» ⁹

Illegaalsetes ja legaalsetes revolutsioonilistes väljaannetes avaldati järjekindlalt artikleid VK(b)P kongresside ja konverentside ning NSV Liidu töörahva materiaalse olukorra paranemise kohta. Avaldatud artiklites räägiti sageli maailma esimese tööliste ja talurahva riigi töötajate poliitilistest vabadustest ja õigustest. Legaalses revolutsioonilises ajakirjanduses publitseeriti korduvalt statistilisi andmeid NSV Liidu rahvamajanduse arengu kohta ning toodi ära «Pravdast» ja «Izvestijast» tõlgitud materjale, refereeriti VK(b)P Keskkon-

⁵ Sealsamas, lk. 66.

⁶ Основные этапы мирового революционного процесса после Октября. Под редакцией акад. Е. М. Жукова. М., 1968, lk. 40—50.

⁷ Коммунистический Интернационал. Краткий исторический очерк. М., 1969, lk. 100—187.

⁸ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa. Tallinn, 1963, lk. 62—63.

⁹ Eestimaa Kommunistliku Partei teine kongress. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1962, lk. 93.

mittee ja Nõukogude valitsuse otsuseid Nõukogudemaa majanduse ja kultuuri arendamise kohta. «Töölise Majas» organiseeritud «Elavas Ajalehes» oli alati rubriik «Teated tööliste ja talupoegade riigist». Sageli korraldati temaatilisi fotovõitlusi, milles näidati nõukogude inimeste tööd uue elu ehitamisel. Kõik need abinõud revolutsioneerisid Eesti töötajaid, kasvatasid neis usku oma jõusse ja tugevdasid solidaarsustunnet Nõukogude Liiduga.

Nõukogude Vabariigi mustamiseks ning kallaletungide korraldamiseks ajakirjanduses ja koosolekutel kasutasid kodanlus ja parempoolsed sotsiaaldemokraadid töölisliikumises ära peamiselt renegaate, kes püüdsid igati õõnestada usku tööliklassi õigsusse. Need laimasiid Nõukogudemaa töörahvast ja sotsialistliku korra eelseid ning eitasid Oktoobrirevolutsiooni suurt tähtsust Eesti rahva ajaloole. «Kommunistis» ja selle lendlehtedes, Tööraha Ühise Väerinna häälekandjates ning töölisajalehtedes «Kiir», «Edasi», «Töölise Võitlus», «Meie Võitluse Aeg» ja mujal paljastasid revolutsioonilised tööliselised kodanluse ja parempoolsete sotsiaaldemokraatide alutatult laimamist ja andisid neile väärilisi vastulööke. Ka koosolekutel tegid tööliselised need laimajad pihuks ja põrmuks.¹⁰

Eesti revolutsioonilised tööliselised astusid alati ja kõikjal üles NSV Liidu, maailma esimese töörahva riigi kaitseks. «Venemaad ei kaitse mitte üksnes Eesti töörahvas, vaid terve ilma töörahvas,» ütles Hans Heidemann Riigikogu kõnetoolist 20. novembril 1923. «See on ka arusaadav. Sellepärast et Nõukogude Venemaa, uus töörahva riik, on ühtlasi ka terve rahvusvahelise töölisliikumise esimene kindlustus ja lihtsalt sel põhjusel on töörahvas alati sümpatiseerinud Nõukogude Venemaale. Ei oleks Nõukogude Venemaad, siis ei oleks tantsinud töörahva turjal mitte üks nuut, vaid kolm nuuti. Ja sel lihtsal põhjusel on töörahvas Nõukogude Venemaad toetanud.»¹¹

Oktoobrirevolutsiooni tähtsuse ja sotsialismi ehitamise edusammude selgitamiseks Eesti töörahvale ning tema lähendamiseks NSV Liidule kasutas EKP ka mitmesuguseid rahvusvahelise töölisliikumise tähtpäevi. Nii korraldasid revolutsioonilised tööliselised Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäevade tähistamiseks koosolekuid ja kontsertmittinguid. Sel päeval saadeti Nõukogude Liidu rahvastele tervitusi. Legaalne revolutsiooniline ajakirjandus avaldas vastavasisulisi artikleid. EKP Keskkomitee andis välja üleskutsed ja lendlehti.¹²

7. novembril 1923 toimus Töölisühingute Kesknõukogu korraldusel Pritsimajas Oktoobrirevolutsiooni kuuendale aastapäevale pühendatud kontsertmitting. Suur saal, kõik kõrvalruumid, esik ja trepid olid rahvast täis, paljud pidid ruumi puudusel tänavale jääma. Sütitavate kõnedega, milles kinnitati Eesti tööliklassi internatsionaalset solidaarsust Nõukogude Liidu töörahvaga, esinesid kommunistid H. Allik, O. Künnapuu, J. Reesen, A. Resev ja mitmed teised.¹³

EKP Keskkomitee ülesandel esinesid II Riigikogu kommunistliku fraktsiooni liikmed kiigikogus korduvalt kodanliku Eesti Nõukogude-vastast välispoliitikat paljastavate arupärimiste ja sõnavõttudega. Eesti kommunistid võitlesid heanaaberlike suhete kehtestamise eest Eesti ja Nõukogudemaa vahel. Nad propageerisid eesti ja vene rahva sõprust, organiseerisid Eesti töörahvast võitluseks selle eest, et idanaabriga loodaks heanaaberlikud suhted ning tihedamad majanduslikud sidemed. Mõte, et ainult sõprus ja majanduslik koostöö töörahva vabariigiga võivad majanduslikku arengut soodustada, arendada tööstust ja kaotada tööpuuduse, läbis punase niidina illegaalses kommunistlikus ja legaalses revolutsioonilises ajakirjanduses ilmunud materjale.

Esimese mai demonstratsioonidel kandsid revolutsioonilised tööliselised loosungeid «Käed eemale Nõukogude Venemaa küljest!», «Elagu Nõukogude valitsust!», «Elagu revolutsiooni kants — Nõukogude Liit!». Stroomi rannas 1924. aasta 1. mail toimunud massimitingul toonitas Riigikogu Tööraha Ühise Väerinna rühma liige J. Jürna, et proletariaadi teadlikkus ja usk oma jõusse on tugevnenud ning Eesti töörahvas on jõudnud arusaamisele, et kapitali võim pole võitmatu. «Suur Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on tunnustajaks, mida suudab rakkus käsi,» väitis ta ning lisas piltliku võrdlusena, et Nõukogude

¹⁰ ORRKA, f. 949, nim. 2, s.-ü. 110, l. 40—41.

¹¹ II Riigikogu. 2. istungjärk. Protokollid nr. 21—61, veerg 1326—1327.

¹² EKPA, f. 27, nim. 1, s.-ü. 818, l. 52.

¹³ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa. Tallinn, 1963, lk. 97.

Venemaa, Ukraina, Armeenia ja teised nõukogude sotsialistlikud vabariigid on «pääsukesle parv, kes esimesena meile päikest ja kevadet tuli kuulutama». J. Jürna kutsus koosolijaid töörahva pühal sõna andma, et nad tahavad jätkata võitlust suure kevade, proletarise revolutsiooni eest nii kaua, kuni see saab teoks. Kõne, mille ta lõpetas sõnadega «Elagu proletaarne revolutsioon!, Elagu Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit!», võeti vastu kauakestva aplausiga.¹⁴

EKP püsiva selgitustöö tulemusena tugevnes tööliste klassiteadvus, suurenes nende oskus tõmmata revolutsioonilisse võitlusse laialdasi töörahva kihte linnas ja maal. Nõukogude Liidu mõju ja autoriteedi järsku suurenemist Eesti töörahva hulgas olid sunnitud tunnustama isegi kodanlikud ringkonnad: «Nii kihutustöö koosolekutel kui ka kommunistlikus ajakirjanduses astutakse praegu maksva riigikorra vastu julgemini ja avalikumalt välja kui kunagi varem,» kirjutas «Päevaleht» 9. augustil 1924.

Nõukogude Liidu edusammud, majanduskriisi süvenemine Eestis 1924. aastal ja kodanluse terror töörahva vastu suurendasid Eesti tööliklassi otsustavust astuda viimsesse lahingusse kodanluse vastu.¹⁵ 20. veebruaril 1924 tulid töölistes tänavale locsongitega «Maha kurnajate vabariik!», «Elagu töörahva valitsus!», «Elagu Nõukogude Vabariik!»¹⁶ kevadel toimunud töörahva koosolekutel ja demonstratsioonidel hakkas järjeste sagedamini kostma nõudmist, et kodanluse vägivalle tuleb vastata proletarise vägivallega. Töölistes nõudsid, et kodanluse rahvastase poliitika kritiseerimiselt mindaks üle tema võimu kukutamisele ja uue, töörahva valitsuse moodustamisele.

Arvestades kujunenud poliitilist ja majanduslikku olukorda, hakkas EKP astuma energilisi samme kodanluse võimu kukutamiseks relvastatud ülestõusu teel. Rahvahulkade ülestõusule viimiseks, ülestõusu üldrahvalikuks muutmiseks organiseeris partei laiaulatuslikku ideoloogilist ja organisatoorset tööd.¹⁷ Kommunistid mõistsid, et Eestis kujunenud tingimuste tõttu ei saa relvastatud ülestõusu võita, kui kohe, ülestõusu alguses ei looda kindlaid sidemeid sotsialistliku naaberriigiga ja kui pärast ülestõusu võitu ei liituta Nõukogude riigiga majanduslikult ja poliitiliselt. «Kommunistis» avaldatud artiklis «Kas suudab töörahva valitsus päästa?» põhjendas H. Pöögelmarn Nõukogude Liiduga ühinemise vajadust. Ta märkis, et «kuigi selle riigiga majanduslikult ühinemine ei anna ilma tööta pudrumägesid ja piimajõgesid . . . siis annab ta peale poliitilise vabaduse ja iseseisva elu ometi olukorra, kus iga samm töörahva jõupingutust paremuse poole viib».¹⁸

Koosolekutel ja mittingutel hakkasid töölistes üha selgesõnalisemalt nõudma kodanliku diktatuuri kukutamist ja Eesti astumist NSV Liidu koosseisu. Juba 1923. aasta kevadel, II Riigikogu valimistel, oli Töörahva Ühise Väerinna programm esitatud loosung, milles nõuti poliitilist ja majanduslikku ühinemist Nõukogude Liiduga.¹⁹ 26. märtsil 1924 otsustas EKP Keskkomitee, «arvesse võttes järjest suurenevat majanduslist viletsust ja töötasu kokkulangemist, üles võtta tööliste koosolekutel täielise liitumise küsimus NSV Liiduga ja igal pool niisuguse liitumise tarvilikkuse üle laiaulatuslist kihutustööd alustada».²⁰ Legaalselt töölisajalehte kohustati avaldama üleskutse ühinemise kohta NSV Liiduga.

11. aprillil Tallinnas toimunud tööliste koosolekul, kuhu oli tulnud üle 1600 inimese, võeti vastu otsus, milles rõhutati, et kujunenud ümmikust võib tööliklass ja kehvtalurahvas pääseda ainult siis, kui nad taastavad Eestis nõukogude võimu ja ühendavad Nõukogude Eesti NSV Liiduga.²¹ Samasuguseid nõudmisi esitati ka 13. aprillil Tallinnas ja 29. aprillil Tartus korraldatud töötatööliste koosolekul.²² Niisuguseid koosolekuid toimus mujalgi. Legaalne töölisajaleht «Teadete Leht» kirjutas nende koosolekute puhul artiklis «Kus on pääsetee?» järgmist: «Töörahvas tahab tegelikku iseseisvust, tegelikku rippumatust ja see

¹⁴ «Sõna» 2. mail 1924.

¹⁵ VI. Eesti NSV ajalugu. III köide. Tallinn, 1971, lk. 252—259.

¹⁶ «Kommunist» 11. märtsil 1924; A. Sunila, Eesti proletariaadi relvastatud ülestõus 1. detsembril 1924. Tallinn, 1961, lk. 57.

¹⁷ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost, II osa, lk. 106 jj.

¹⁸ «Kommunist» 25. sept. 1924.

¹⁹ A. Lebbin, EKP võitlus töörahva ühisrindede eest. Tallinn, 1961, lk. 171.

²⁰ EKPA, f. 24, nim. 1, s.-ü. 314, l. 20, 24—25.

²¹ «Teadete Leht» 12. apr. 1924.

²² «Sõna» 17. mail 1924.

on rippumatus kurnajatest. Nõnda vaatavad Tallinna ja muud Eesti klassiteadlikud proletaarlased Eesti ühinemise peale NSV Liiduga.»²³

1. mail 1924 kanti Tallinnas, Tartus, Narvas ja mujal töörahva massidemonstratsioonidel loosungeid «Maha Eesti töörahva väljasuremise vabariik!», «Elagu Eesti tööliste, talurahva ja soldatite saadikute nõukogude valitsus!», «Eestimaa — Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu liikmeks!», «Edasi Lenini jälgedes!». 15. oktoobril ilmus suures tiraažis J. Anveldi allkirjaga EKP Keskkomitee «Avalik kiri töölistele, teenistujatele, talurahvale ja kõigile töötavatele kihtidele, sõduritele ja madrustele», kus öeldi, et töörahvas saavutab Eestis oma tõelise iseseisvuse alles siis, kui siin on kukutatud kodanluse diktatuur ja taaskehtestatud nõukogude võim, ja kinnitati, et «kiire majandusliku tõusu, rahvusliku kultuuri igakülgse õitsengu ja sotsialismi võidu aga tagab eesti töörahvas endale alles siis, kui ta vabatahtlikult astub suveräänse riigina NSV Liidu koosseisu.»²⁴

Eesti proletariaadi relvastatud ülestõus 1. detsembril 1924 oli kõige tugevam ja otsustavam katse taastada Eestis nõukogude võim ja ühineda NSV Liidu rahvastega. Objektivistest ja subjektivistest põhjustest tingituna uputati ülestõus küll verre, ent Eesti töörahvas jätkas endiselt võitlust.

Kahekümnendate aastate teisel poolel, samuti kolmekümnendatel aastatel jäi EKP endiselt seisukohale, et pärast proletariaadi diktatuuri kehtestamist ühineb Nõukogude Eesti Nõukogude Liiduga.

Üldine majanduslike tingimuste halvenemine ja kodanluse majandusplaanide läbikukkumine aitasid objektiivselt kaasa EKP nõudmiste propageerimisele. 1927. aastal kirjutas revolutsiooniline ajaleht «Punane Kiir», et «rahvuslik hullustus ja lootused nõukogude võimu peatsele varisemisele... on kaotanud oma mõju». Tõelised saavad aru, et «misjaoks nälgida ja meelt heita, kui meie naabruses asub hiigla tööliste riik, kes tahab meiega sidemeid luua, et ühisel jõul inimsugu rabast välja aidata».²⁵ EKP 1929. aasta jaanuarikonverentsil vastuvõetud programmis kinnitas partei taas, et proletaarne revolutsioon Eestis peab viima nõukogude korra taaskehtestamisele siin ja rõhutati uuesti, et pärast sotsialistliku revolutsiooni võitu ühineb Eesti võrdõigusliku vabariigina Nõukogude Liiduga. «Nii omandab Eesti endale vägeva liitlase Sotsialistlikkude Nõukogude Vabariikide Liidu kujul sotsialistliku majanduse ülesehitamiseks, seega töörahva heaolu tõstmiseks ja enda kaitsmiseks ülemaailmse kontrevolutsiooni vastu.»²⁶ öeldi programmis. Lähema osalise nõudmisena propageeriti endiselt tihedat majanduslikku ja poliitilist koostööd NSV Liiduga.

Et vähendada sotsialismi ehitava Nõukogudemaa suurte võitude mõju Eesti töörahvale, arendasid kodanlikud natsionalistid ägedat nõukogude- ja venevastast laimukampaaniat. Sellega tegelesid nii või teisiti kõik kodanlikud ja väikekodanlikud parteid ning organisatsioonid, riigiasutused, koolid, kirik, «Kaitseliit» jt.

Et Eesti töölistel oma silmaga näeksid, kuidas nende klassivennad tööliste ja talurahva riigis elavad ja töötavad, hakkasid pahempoolsed ametiühingud ja revolutsioonilised töölisorganisatsioonid kommunistide juhtimisel organiseerima Eesti töölisdelegatsioonide saatmist Nõukogude Liitu. Aastail 1927—1933 käis Nõukogudemaaal seitse niisugust delegatsiooni. Neisse kuulusid pahempoolsete ametiühingute aktivistid, kommunistlikel positsioonidel seisva legaalse Eesti Tööliste Partei, Tallinna Tööliste Klubi juhatusel liikmed ning Tallinna, Tartu, Narva ja Pärnu töölikollektiivide ja töötava haritlaskonna esindajad. Iga delegatsioon viibis Nõukogude Liidus 3—4 nädalat ja külastas tähtsamaid töös- tus- ja põllumajandusrajoone ning suuremaid kultuuriasutusi.

Eesti delegatsioonid võeti kõikjal soojalt vastu. Mitmel pool toimusid rahvarohked miitingud. Vastates saabunuile öeldud tervitussõnadele, märkis Oktoobrirevolutsiooni X aastapäeva pidustustele sõitnud Eesti delegatsiooni juht H. Rätsep 2. novembril 1927 Leninigradi vaksalis, et «tuli, mis lõi Eesti tööliste rinnus lõkkele 1917. aastal, pole kustunud. Tahe kodanluse poolt pealesunnitud «demokraatia» alt vabanemiseks on suur.»²⁷ Esimesed

²³ «Teadete Leht» 12. apr. 1924.

²⁴ EKPA, f. 27, nim. 1, s.-ü. 818, l. 74.

²⁵ «Punane Kiir» 29. okt 1927.

²⁶ EKPA, f. 6495, nim. 1, s.-ü. 207, l. 55.

Eesti töölisdelegatsioonid esinesid Nõukogude Liitu saabudes harilikult avaldusega, milles räägiti Nõukogudemaale sõitmise põhjustest ja anti edasi Eesti tööliisklassi sõbralikud tervitused kogu NSV Liidu töörahvale. Järjekorras teine Eesti töölisdelegatsioon avaldas ajalehes NSV Liidu tööliste deklaratsiooni, kus rõhutati, et Eesti proletariaat on huvitatud NSV Liidu majanduselust ja riiklikust korraldusest ning tahab oma esindajate kaudu Nõukogudemaale kohta tõtt teada saada, ning lisati: «Eesti proletariaat tahab võidelda Nõukogude Liidu proletariaadi eeskuju' oma õiguste eest. Eesti proletariaat tahab olla valvel kapitalistliku ilmakorra hävitamiseks. Eesti proletariaat tahab ka omal sotsialistlikku korda maksma panna.»²⁸

2. septembril 1927 võttis Eesti tööliste esindajad vastu Üleliidulise Kesktäitevkomitee esimees M. Kalinin, kes vestles nendega südamliselt mitu tundi.²⁹ 5. novembril toimus välismaa töölisdelegatsioonide, nende hulgas ka Eesti delegatsiooni jutuaamine UK(b)P Keskkomitee peasekretäri J. Staliniga. Hüvastijätul andis J. Stalin igale Eesti tööliis-saadikule mälestuseks Moskva vaadetega piltpostkaardid, mille tagaküljele oli kirjutatud «Привет револьским рабочим. И. Сталин. 5/XI 27». 5. novembril 1931 toimus Kremli Palee suures saalis välismaa töölisdelegatsioonide kohtumine revolutsiooniveteranidega. Sellel koosviibimisel esinesid sõnavõttudega ka M. Kalinin, I. Jaroslavski ja P. Lepešinski. Ameerika, Saksa, Poola, Tšehhoslovakkia ja teiste riikide tööliis-saadikute kõrval võtsid kohtumisest osa ka Eesti proletariaadi esindajad. Pärast ametlikku osa toimus pidulik õhtusöök. Vesteldes Eesti delegatsiooni esindajatega, tundis M. Kalinin huvi nende tehaste vastu, kus ta aastail 1902—1904 oli töötanud. «Krulli» masinatehase tööline A. Päss rääkis talle, et üks neist tehastest on suletud ja et töötute arv kasvab Eestis iga päevaga. «Õppige meilt, seltsimehed,» ütles M. Kalinin, «kuidas tuleb võidelda, meil on tugev, võitluses karastunud Kommunistlik Partei, kes viib tööliisklassi võidule.»³⁰

Paar korda viibisid Eesti delegatsiooni liikmed koos teiste maade esindajatega vastuvõtul NSV Liidu Kõrgema Rahvamajandusnõukogu esimehe V. Kuibõševi juures. Viimane tutvustas koosolijatele Nõukogude Liidu tööstuse struktuuri ning rääkis tööstuse edusammudest ja ülesannetest.

Korduvalt võttis Eesti töölisesindajaid koos teiste kapitalistlike maade esindajatega vastu Profinterni peasekretär A. Lozovski, kes rääkis rahvusvahelisest ametiühingu- ja tööliisklusest ning valgustas ka ametiühingute tegevust Nõukogudemaal.

1935. aasta 22. mail toimunud välismaa töölisdelegatsioonide vastuvõtul UAKN-is ütles Narva tekstiilitöölise esindaja E. Bürgema: «Eesti proletariaat on veendunud, et Nõukogude Liidu proletariaat, olles õigel teel, jõuab sotsialismi. Eesti proletariaat läkitab iga aasta oma delegaate siia. Ta jälgib hoolega teie tööd ja saavutusi, et anda revolutsioonilist vastulööki sotsidele ja kodanlusele, et olla alati valmis võitluseks NSV Liidu tööliisklassi saavutuste kaitsel.

Me nägime Nõukogude Liidus kolossaalseid saavutusi. Me nägime hiiglasuuri võite kultuuririndel ja meie oleme täiel määral rahuldatud me sõidu tulemustest. Siit lahkudes seame endale pühaks ülesandeks kõike seda, mida me siin nägime, jutustada oma seltsimeestele Eestis. Saabub aeg, mil ka Eestis toimub proletaarne revolutsioon ja me võime siinseid töölisi meil vastu võtta, kui peremehed oma külalisi.»³¹

Täis värsket energiat ja usku tööliisklassi jõusse pöördusid Eesti tööliste esindajad koju tagasi, et võimalikult kõike edasi anda, mida nad NSV Liidus olid näinud, ja õhutada võitlust töörahva vabaduse ning õiguste eest.

Delegatsioonide liikmed andsid oma sõitudest tavaliselt aru tööliisklassile. Niisuguseid aruandekoosolekuid organiseeriti Tallinnas, Narvas, Pärnus, Valgas, Viljandis, Türil, Rakveres ja teistes linnades, alevites ja maakohtades ning nad olid alati väga rahvarohked. Töölised ja töötavad talupojad tulid huviga kuulama, kuidas elavad inimesed Nõukogude Liidus.

²⁷ ORRKA, f. 949, nim. 1, s.-ü. 123, l. 293—294.

²⁸ «Edasi» (Leningrad) 9. det. 1927.

²⁹ EKPA mikrofilmide fond.

³⁰ NSVL ORRKA, f. 5451, nim. 13, s.-ü. 509, l. 27.

³¹ Sealsamas, l. 17.

Peale esinemiste koosolekutel avaldasid delegatsioonide liikmed artikleid töölisajakirjanduses ja pikemaid ülevaateid oma külaskäigust. 1928. aastal ilmus Tallinnas kirjastuse «Punane Sõna» väljaandeld väikeseformaadilise punaste kaantega brošüür, mille pealkirjaks oli «Nõukogude Liit». Ehkki brošüüri tiraaž ei olnud väiksem paljude teiste tolle-aegsete raamatute tiraažidest, müüdi see kiiresti läbi. Paljud jäid isegi ilma. Brošüür hakkas käima käest kätte, sest töölised tahtsid isiklikult tutvuda tema sisuga. Oli see ju esimene Eesti töölisdelegatsiooni aruanne oma sõidust Nõukogude Liitu. «Olime esimesed pääsukesed,» kirjutasid delegatsiooni liikmed, «kes lendasid otsima õlipuu lehti, märgiks õnne- ja vabadusemaa leidmisest. Ja me lendasime tagasi mitte ainult õlipuu lehega, vaid meil oli käes terve õlipuu oks, et veenduma panna uskumatuid ja neis lootust istutada tulevikku... Tihe side töörahva riigiga ja tema saavutustega viib meid arusaamisele suurest tõest, kasvatab meis energiat ja võllustahet.»

Kodanlikud võimud tegid kõik, et Eesti töörahvas ei kuuleks tõe Nõukogudemaast. Töölisajalehtede ilmumisele tehti suuri takistusi, ilmunud numbreid konfiskeeriti. Koosolekutest, kus delegaadid rääkisid oma külaskäikudest NSV Liitu, kandsid politseinuhid ülemustele ette kirjalikult, neil esinenud kutsuti poliitilisse politseisse ülekuulamisele, ähvardati arreteerimise ja elukohast väljasaatmisega. Hiljem keelati delegaatide esinemine vabrikutes, niisuguste koosolekute korraldajaid aga ähvardati karistusega. Delegatsiooni liikmeid arreteeritigi ühe või teise ettekäände all ja saadeti alalisest elukohast välja. Kuid kõigest hoolimata jõudis töölisteni.

Nõukogude Liidus käinud töölisdelegatsioonide esinemised aitasid hajutada Nõukogude-vastast laimu Eestis, suurendasid EKP mõju töölisliikumises ja innustasid Eesti töörahvast võitlusele nõukogude võimu taaskehtestamise eest.

Tänu delegaatide kaudu saadud õigele informatsioonile kasvas iga aastaga Eesti tööliklassi sümpaatia sotsialismi ehitava nõukogude rahva ja nõukogude korra vastu. Kodanluse laimukampaaniad ei kandnud loodetud vilja. Vastupidi — väljaastumised nõukogude korra kaitseks sagenesid.

*

Teadmine, et sotsialismi ülesehitamine Nõukogude Liidus avaldab revolutsioneerivat mõju kogu maailma töörahvale, tõukas imperialistlike suurriike NSV Liidu vastase sõja ettevalmistamisele. Baltimaad etendasid nende sellealastes plaanides küllaltki tähtsat osa. Inglise, Ameerika, Prantsuse ja Saksa imperialistid püüdsid mitmesuguste poliitiliste kombinatsioonide ja avalike provokatsioonidega ässitada Baltimaade rahvaid NSV Liidu vastu avalikule interventsioonile. Eesti, Läti ja Leedu kodanlus omalt poolt astus teadlikult imperialistlike riikidega Nõukogude-vastastes sobingutesse. Eesti töölist ja talupoega taheti kasutada kahurilihana Oktoobrirevolutsiooni saavutuste lämmatamiseks. Seega oli Eesti ja teiste Baltimaade tööliklassi osa võitluses maailma esimese töörahva vabariigi kaitseks võrdlemisi oluline. Kuna võitlus rahu eest ja sõja ärahoidmine oli Eestis otseselt seotud töörahva aktiivse väljaastumisega NSV Liidu kaitseks, pidas EKP oma esimeseks ülesandeks võllust sõjaohu vastu ja paljastas pidevalt töörahva ees kodanluse Nõukogudevastaseid mahhinatsioone.

Juba Kodusõja ja välismaise interventsiooni aastail oli Eesti tööliklass aktiivselt välja astunud esimese tööliste ja talurahva riigi kaitseks. Eesti ametiühingute I kongress augustis 1919, kus oli esindatud ligi 40 000 organiseeritud töölist, nõudis, et kodanlik valitsus astuks otsekohe samme rahu sõlmimiseks Nõukogude Venemaaga. Sellele Eesti löödjate mehisele käitumisele ja proletaarsele solidaarsusele andis kõrge hinnangu V. I. Lenin.³²

Nn. Balti liidu loomise esimestest katsetest peale paljastas EKP selle liidu tõelist olemust. Partei kutsus töörahvast üles võitlema tema teokssaamise vastu, kuna temast pidi saama relv Nõukogude-vastase välispoliitika elluviimiseks ja revolutsioonilise liikumise mahasurumiseks siseriigis. EKP seadis töörahvavaenuliku Balti liidu vastu Eesti revolutsioonilise proletariaadi ühise väljaastumise koos teiste maade tööliklassiga.

1921. aasta oktoobri algul toimunud EKP II kongress kuulutas Eesti kommunistide esmajärguliseks kohustuseks Nõukogude Venemaa kui maailma esimese tööliisriigi tingi-

³² V. I. L e n i n, Kõne Basmannõi, Leforti, Aleksejevi ja Sokolniki rajooni tööliste ja punaarmeealaste parteitul konverentsil 3. septembril 1919. Teosed, 30. kd., lk. 7.

musteta kaitsmise. V. Kingissepa ettekande «Poliitiline olukord ja EKP lähemad ülesanded» ning J. Anveldi ülevaate «Nõukogude Venemaa seisukord» alusel vastuvõetud resolutsioonides määrati kindlaks abinõud, mis Eestimaa Kommunistlikul Parteil tuli tarvitusele võtta juhul, kui imperialistid tungivad kallale Nõukogude Venemaale ja Eesti kodanlus ühineb selle interventsiooniga.³³

1921. aastal Nõukogude Venemaad tabanud raske viljaikalduse päevil suurenes märgatavalt Lääne imperialistlike riikide Nõukogude-vastase interventsioonisoja oht. Ka Eesti kodanlus ei kavatsenud sellest sõjast kõrvale jääda. Eestimaa Kommunistlikul Parteil tuli veelgi hoolikamalt paljastada siinse kodanluse hädaohtlike mahhinatsioonide. EKP II kongress otsustas organiseerida kogu Eesti ulatuses laialdast selgitustööd Nõukogudemaa näljahädaliste toetamiseks.³⁴ Seda kampaaniat juhtisid ametiühingud. Mõne kuuga koguti üle 300 000 marga, mis anti üle Nõukogude Venemaa saatkonnale Tallinnas.³⁵ Nõukogude Venemaa näljahädaliste toetamise kampaania aitas rahvahulki mobiliseerida võitluse kapitalistlike riikide Nõukogude-vaenulike septsuste vastu.

1923. aastal teravnes rahvusvaheline olukord uuesti. Imperialistid valmistasid ette järjekordset relvastatud interventsiooni ja korraldasid sel eesmärgil provokatsiooniakte Nõukogude välisesindajate vastu. Ka kodanliku Eesti ajakirjanduses intensiivistus Nõukogude-vastane ässitustöö. Elavnes mitmesuguste valgekaartlike jõudude tegevus. Kapitalistlike maade töölised vastasid neile provokatsioonidele võimsate protestidemonstratsioonidega. Nendega ühines ka Eesti tööliklass. Ülemaalisel töölisorganisatsioonide juhatuste ja Tallinna vabrikuvanemate ühisel koosolekul 18. mail 1923 võeti ühel häälel vastu resolutsioon, milles deklareeriti valmisolekut astuda välja maailma esimese töörahvariigi kaitseks ja mõisteti teravalt hukka imperialistide septsused. «Meie ei luba rahvusvahelise proletariaadi isamaa — Nõukogude Venemaa kallale tungimist,» öeldakse selles.³⁶

Pärast tööliklassi 1924. aasta 1. detsembri relvastatud ülestõusu sidus Eesti kodanlus end veelgi tugevamalt imperialistlike suurriikidega. Intensiivistus propaganda Balti liidu loomiseks. Balti riike püüti veelgi rohkem kasutada Nõukogude-vastase agitatsiooni provotseerimiseks. Seetõttu jäi sõjaohu vastu võitlemine endiselt päevakorrale.

EKP Keskkomitee 1927. aasta jaanuaripleenum tunnistas vajalikuks intensiivistada sõjavastast propagandat ja kohustas kohalikke parteiorganisatsioone organiseerima Eesti töörahvast võitluseks tihedate sidemete loomise eest NSV Liiduga.³⁷ Tallinnas 20. märtsil toimunud kontsertmiitingul vastuvõetud resolutsioonis nõuti valitsuselt Nõukogude-vastaste sõjaliste ettevalmistuste lõpetamist ja NSV Liiduga sõbralike suhete loomist.³⁸ Ka töörahva demonstratsioonil 1. mail 1927 oli üheks tähtsamaks loosungiks «Maha sõjalised septsused Nõukogude Liidu vastu!».

Nõukogude valitsuse rahupoliitika tutvustamiseks ja sõjaohu põhjuste paljastamiseks avaldas EKP Keskkomitee mitmed artiklid ja andis välja brošüürid «Kas tuleb sõda?», «Nõukogude Liidu ettepanekud sõjariistade mahapanemiseks kodanlistele riikidele» ning «Sõjast ja võitlusest sõja vastu».

1920-ndate aastate lõpul ja 1930-ndate algul oli Eesti töörahva demonstratsioonidel ja miitingutel pidevalt loosung, milles kutsuti üles kaitsma NSV Liitu. Nõukogudemaa kaitseks ja temaga majandus-, kultuuri- ja poliitiliste suhete kindlustamiseks eest astus alati välja töölisajakirjandus. Nii kirjutas 21. mail 1932 revolutsiooniliste ametiühingute ajaleht «Meie Võitluse Aeg»: «Kogu ilma kodanlus kavatseb sõda Nõukogude Liidu vastu. Sõda Nõukogude Liidu vastu tähendab sõda kogu ilma tööriikide vastu! Üles valmisolekule Nõukogude Liidu kaitseks!» Töölikoosolekutel võeti vastu resolutsioone, milledes kutsuti kaitsma esimest tööliste ja talurahva riiki imperialistliku kallaletungi eest.³⁹ Tallinna töötöölise koosolek 7. oktoobril 1932 nõudis valitsuselt sidemete katkestamist kõigi nendega,

³³ Eestimaa Kommunistliku Partei II kongress, lk. 241 jj.

³⁴ Sealsamas, lk. 213.

³⁵ «Töö» 1921, nr. 1, lk. 16.

³⁶ «Töörahva Hääle» 19. mail 1923.

³⁷ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost, II osa, lk. 171—172.

³⁸ Sealsamas, lk. 172.

³⁹ «Meie Võitluse Aeg» 2. juulil 1932.

kes valmistuvad sõjaks NSV Liidu vastu, ja astus välja üldise rahu eest.⁴⁰ Tartu töötud lubasid Nõukogude Liitu kaitsta viimse vere tilgani. Taolisi resolutsioone võttis vastu ka 1933. aastal toimunud III ülemaaline töötute kongress, Virumaa Töölise Ühing, Pärnu töötute konverents ja terve hulhi teisi töölise koosolekuid.⁴¹

Samal ajal aga arendas kodanlik kärarikast laimukampaaniat, mis oli suunatud põllumajanduse kollektiviseerimise vastu NSV Liidus. Miljonite väikeomandusele rajatud talumajandite üleviimist sotsialismi teele tembeldas kodanliku Eesti propaganda «pealetungiks talurahva eluliste huvidel». Tüütuseni korraiti vana, ammukulunud loba, et Eesti kommunistid ajavat kõik talupojad vägisi «kommuunasse». Vastulöögi andmiseks sellele laimukampaaniale tugevdas EKP Keskkomitee tööd maarahva hulgas. Ulatuslikumalt kui varem avaldati ja levitati kommunistlikku kirjandust, kus oli antud rohkesti ruumi töötava talurahva probleemidele. «Kui Nõukogude Liidus töölisklassi ja laiaid talurahva kihtide olukord järjekindlalt paraneb, kui Nõukogude Liidus kehvi- ja kesktalurahva kihid on vabastatud külakurnajate orjamisest ning teostavad vabatahtlikult üldkollektiviseerimist kulakluse kui klassi likvideerimise alusel, kui Nõukogude Liidu küla kehvi- ja kesktalurahva kihid on täielikult rahuldatud maaga ning ei kannata pankade röövpoliitika ja hävitava oksjonihaamri all, siis meil Eestis valitseb sootu teine olukord.» öeldi 1932. aasta augustis paljudes maakotades levitatud üleskutses «Sulastele, kehvikutele ja keskmikkudele».⁴² Mitmel pool maal loodi uusi parteiorganisatsioone. Aktiivse tegevuse poolest paistis neil aastail silma EKP Jaan Kreuksi nimeline parteiorganisatsioon, kellel oli tugipunkte Viljandi-, Pärnu-, Tartu-, Järva- ja Harjumaal. Tulvustades Nõukogude Liidu majanduslikku ja poliitilist olukorda, tegid selle liikmed edukat selgitustööd maatööraha hulgas. 1932.—1934. aasta jooksul andis see parteiorganisatsioon välja 19 numbrit «Külaproletaarlast» ning palju mitmesuguseid lendlehti ja üleskutseid, kokku 56 trükist, mis sisaldasid rohkesti materjale NSV Liidu saavutuste, eriti aga põllumajanduse kollektiviseerimise ja tulemuste kohta. Samal ajal selgitati neis ka EKP poliitikat. See töö kandis vilja. Eesti kommunistide autoriteet maal kasvas ja tahe kuulda tõe Nõukogudemaalt tugevnes eriti maatööraha kehvevema osa ridades.

Ka 1930-ndate aastate keskaiku, mil K. Pätsi kildkond järjest rohkem lähenes hitlerlikule Saksamaale, hoiatasid kommunistid pidevalt Eesti töörahvast läheneva sõjaohu eest. EKP selgitas, et Nõukogude Vabariigi rahupoliitika vastab kõigi maade töötajate huvidel ja sellepärast on kogu rahvusvahelise proletariaadi, sealhulgas ka Eesti töölisklassi tähtsaimaks internatsionaalseks kohuseks NSV Liidu toetamine.

Koos revolutsiooniliste töölisega, kes jäägitult väljendasid oma sümpaatiat Nõukogude Liidu suhtes, tõstsid oma hääled rahu kaitseks ja Nõukogude Liidu poolt ka Eesti intelligentsi eesrindlikumad esindajad. Kodanliku haritlaskonna reaalselt mõtlevad poliitilised tegelased nägid töölise ja talurahva võimu taastamise paratamatust Eestis juba kapitalismi restaureerimise esimestel aastatel.

7. septembril 1920, s. o. mõni kuu pärast seda, kui Kodusõda Eestis oli lõppenud proletariaadi lüüasaamisega, ütles H. Kruus Asutava Kogu istungil: «Nõukogude võim pannakse Eestis maksma. See pannakse maksma revolutsioonilisel teel ja revolutsioonilistes oludes. Ja proletariaat oskab küllalt selleks kohast silmapilku valida.»⁴³

Sotsialismi ehitamise edusammud NSV Liidus, eriti aga saavutused hariduse ja kultuuri valdkonnas, tingisid seda, et Eesti haritlaskonna esindajad hakkasid üha rohkem võrdlema kodanliku Eesti olukorda Nõukogudemaal olevaga. 10. juunil 1934 kirjutas demokraatlik kirjanik J. Barbarus (Vares) oma kolleegile J. Semperile: «Kui juba diktatuuri valida, siis peaks see siiski töötavate inimeste oma olema, mitte parasiteeriva ja sahkerdava klassi oma. Sellest seisukohast oleks nüüd küllalt huvitav tutvuneda Vene praeguse olukorraga...»⁴⁴ Tugevasti mõjutas J. Barbaruse edasist kujunemist tema teine matk Nõukogude Liitu, mis toimus septembris 1935. Seekord viibis ta NSV Liidus ligi kaks nädalat.

⁴⁰ «Töölise Võitlus» 15. okt. 1932.

⁴¹ «Teine Töölise Võitlus» 17. det. 1932 ja 4. veebr. 1933.

⁴² EKPA, f. 27, nim. 11, s.-ü. 13, l. 4.

⁴³ Asutava Kogu protokollid. V istungjärk. Protokollid nr. 155—170, veerg 14.

⁴⁴ Tsiteeritud Harald Peebu «Johannes Vares-Barbarus» (Tallinn, 1959, lk. 73) järgi.

Oma kirjades Leningradist ja Moskvast omastele ja sõpradele kõneleb ta kõrgest ja mehisest elurütmist, tarmukast ja tööroõmsast ümbrusest, mis tedagi innustas ja karastas. Paljud tema märkmed puudutavad kultuurielu nähtusi. Oma lühikese reisi vältel külastas Barbarus ühtteistkümmend teatrietendust, tutvus nõukogude kirjanduse ja kunstiga, puutus kokku mitmete kultuuritegelastega.⁴⁵ «Matkavisandeis & mõtisklustes» kirjutas J. Barbarus vaimustusega sotsialismi ehitamise suurtest edusammudest NSV Liidus, proletaarse kultuuri üldinimlikust vastuvõetavusest ja lugupidamisest, mida maailma esimeses tööliste ja talurahva riigis osutatakse väikerahvaste kultuuridele.⁴⁶ Eesti suurim proosakirjanik A. H. Tammsaare pidas vajalikuks vene keele kasutusele võtmist.⁴⁷ Väljapääsu tekkinud ummikust otsisid paljud teisedki kultuuritegelased.

1935. aasta algul avaldati illegaalses «Kommunistis» jälle üksikasjaliselt EKP seisukoht Eesti riikliku koira küsimuses. Selles rõhutati taas, et kodanliku Eesti iseseisvus on iseseisvus vaid ekspuataatoritele. Töölised ja talupojad omandavad iseseisvuse vaid siis, kui nad heidavad endalt ekspuataatorite ikke. Sotsialismi eduka ehitamise huvides peab tulevane Nõukogude Eesti astuma NSV Liidu koosseisu. «Eesti Nõukogude Vabariik,» selgitati selles, «saab Nõukogude Liidult kõige laialisemat majanduslist ja tarbe korral ka sõjalist abi sotsialistlike ülesehitustöö teostamiseks Nõukogude Eestis. Seda abi saab suur N. Liidu proletariaat meile andma oma internatsionaalsete kohustuste ja solidaarsuse tõttu.»⁴⁸

1940. aastal ajas Eesti, Läti ja Leedu töörahvas nurja oma maa reaktionääride kavatsused muuta Baltimaad Nõukogude-vastase sõja platsdarmiks. Revolutsiooni puhkemise ajendiks sai Baltimaade kodanluse Nõukogude-vastaste mahhinatsioonide paljastamine NSV Liidu poolt. Töölised seostasid oma tulevikulootusi sotsialistliku korraga, Nõukogude Liiduga. Võitlusele Nõukogude-vastase sõja provokaatorite vastu, NSV Liidu ja tema rahu ning agressiooni ohjeldamise poliitika kaitseks tõusid üles tööliste hulgad. Eesti ja kogu Baltikumi rahvaste põhilised huvid langesid nüüdki silmanähtavalt ühte Nõukogudemaa huvidega.

Arvestades kujunenud rahvusvahelist ja sisepoliitilist olukorda, asus EKP energiliselt ette valmistama proletariaadi diktatuuri taastamist Eestis. Täie teravusega kerkis uuesti üles proletariaadi enesemääramine ja tema poliitiline ning majanduslik liit NSV Liidu rahvastega. Lähimaks eesmärgiks pidi olema Pätsi-Uluotsa režiimi kukutamine.

21. juunil 1940 pühkis Kommunistliku Partei poolt juhitud töörahva hulkade revolutsiooniline väljaastumine K. Pätsi diktatuuri minema. Tallinnas, Tartus, Narvas ja teistes linnades toimunud massidemonstratsioonidel nõudsid töölised sõjaprovokaatorite valitsuse kukutamist ja tiheda koostöö loomist NSV Liiduga. Väandra alevi töötajate miitingul võeti vastu resolutsioon, milles kõneldi vajadusest viia võiduka lõpuni revolutsioon, mis Saksa okupatsioonivägede poolt 1918. aasta veebruaris oli vägivaldselt maha surutud.⁴⁹

23. juunil ütles uue, rahvavalitsuse peaminister J. Vares oma raadiokõnes: «On saabunud päev, kus Eestis jälle kõlab töörahva vaba laul. Meie tunneme nüüd, et mõne päevaga meie oleme kasvanud suureks, et meiega teeme ajalugu. Oleme Vene revolutsiooni lapsed, ajalugu on uuesti meile kätte näidanud koha teiste rahvaste keskel ja meile sõbraliku Nõukogude Liidu kõrval. Meie saatus on meid liitnud suure rahvaste ja rahvuste sõbra — Nõukogude Liiduga, kes tahab meie olemasolu ja iseseisvust kaitsta samuti nagu enese olemasolu. Mitte ainult sõprus, vaid ühine saatus seob meid üheks tugevaks tervikuks.»⁵⁰ Samal päeval võeti töötajate miitingul ühel häälel vastu resolutsioon, milles märgiti: «Tööliste ja kehvtalupoegade koosolek palub kõiki Eesti kodanikke püstitada Nõukogude Liiduga ühinemise küsimus.»⁵¹

Pärast Töötava Rahva Liidu võitu Riigivolikogu valimistel 14. ja 15. juulil nõudsid

⁴⁵ Vt. Harald Peep, Johannes Vares-Barbarus, lk. 75.

⁴⁶ «Looming» 1935, nr. 8, lk. 905—914.

⁴⁷ «Tänapäev» 1939, nr. 9/10, lk. 259.

⁴⁸ «Kommunist» nr. 1(100), jaanuari algus 1935.

⁴⁹ 1940. aasta sotsialistlik revolutsioon Eestis. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1960, lk. 145—146.

⁵⁰ «Rahva Häälel» 25. juunil 1940.

⁵¹ ORRKA, f. 14, nim. 2, s.-ü. 1215, l. 8.

töötajad arvukalt üle maa toimunud miitingutel Eesti kuulutamist nõukogude vabariigiks ja tema astumist NSV Liitu.⁵²

Riigivolikogu II koosseisu kokkuastumise päeval, 21. juulil nõudsid kõigi suuremate tööstusettevõtete tööliste kollektiivid Riigivolikogult valijate tahte täitmist. Riigivolikogu koosolekule tulid suurearvulised töörahva delegatsioonid ja kõik nad kinnitasid eesti töötajate üksmeelset soovi saada Nõukogude Liidu kodanikeks. «Kõik võim Eestis,» ütles Fr. Krulli tehase delegatsiooni esindaja V. Reining, «peab kuuluma tööliste ja talurahva nõukogudele! Meie nõuame, et Eesti liituks Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduga ja et rahvasaadikute kogu pöörduks NSV Liidu Ülemnõukogu presiidiumi poole palvega vastu võtta Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik Liidu Vabariigina.»⁵³

Pärast J. Lauristini ettekande Eestimaa riigikorra küsimusest ja rahvasaadikute sõnavõttude ärakuulamist kuulutas Riigivolikogu 21. juuli õhtusel istungil Eesti ühel häälel nõukogude sotsialistlikuks vabariigiks.⁵⁴ See oli ajalooline otsus, mis vabastas Eesti rahva lõplikult kapitalistlikust orjusest ja avas talle otsetee sotsialismi. 21. juuli kujunes suureks Eesti rahva pidupäevaks. Selle ajaloolise samnu loogiliseks järjeks ja lõpuks oli Riigivolikogu päevakorra teise punkti all vastuvõetud otsus paluda Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Ülemnõukogu võtta Eesti NSV vastu Nõukogude Liidu koosseisu liiduvabariigina.

Suure tähelepanuga kuulasid Riigivolikogu liikmed rahvasaadik N. Ruusi ettekannet Eesti astumisest NSV Liidu koosseisu. Kõneleja rõhutas, et Eesti töörahvast seovad juba ammu ajast vene rahvaga vennalikud sidemed ühises revolutsioonilises võitluses tsarismi, mõisnike ja kapitalistide vastu, kes rõhused niihästi vene kui ka eesti töörahvast. Ta näitas, kui määratu suurt kahju oli Eestile toonud tema lahusolek Nõukogude Liidust ja kui avarad perspektiivid avanevad Eesti töötavale rahvale Nõukogude Liidu rahvaste vennalikus peres. Tormiliste kiiduavaldustega võtsid saadikud vastu N. Ruusi sõnad: «Oleme küllalt kaua kiratsenud imperialistlike riikide eeskojas, tahame nüüd pääseda välja Nõukogude Liidu päikesepaistelisse avarusse.»⁵⁵ Kõnelejat toetasid kõik selles küsimuses sõnavõtnud rahvasaadikud.

Teisel päeval pärast Eesti kuulutamist sotsialistlikuks vabariigiks võttis Riigivolikogu ühel häälel vastu deklaratsiooni Eesti NSV astumise kohta Nõukogude Liidu koosseisu. «Ainult suure Nõukogude Liidu koosseisus ja nõukogude vabariikide vennaliku pere üheõigusliku liikmena saab eesti rahvas võimaluse tõsta oma majanduselu, arendada rahva kultuuri, kindlustada rahvaste üheõiguslikkust ja tagada rahu, leiba ja tõelist vabadust eesti töötavale rahvale.» öeldakse deklaratsioonis. Riigivolikogu võttis vastu otsuse saata Moskvasse 21-liikmeline täievoliline delegatsioon, kellele tehti ülesandeks esitada NSV Liidu Ülemnõukogule palve võtta Eesti NSV vastu Nõukogude Liidu koosseisu.

6. augustil 1940 esitas J. Lauristin Eesti rahva poolt volitatud delegatsiooni nimel NSV Liidu Ülemnõukogu esimese koosseisu seitsmendale istungjärgule Eesti Riigivolikogu deklaratsiooni, milles paluti Eesti NSV vastu võtta NSV Liidu koosseisu.⁵⁶ Oma kõnes rääkis J. Lauristin sellest, et Eestit seovad Nõukogude Liiduga ajaloolised sidemed, Eesti kodanluse ja välismaise imperialismi ülemvõim aga oli vägivald rahva kallal. Ta iseloomustas Eestis valitsenud majanduslikku ja poliitilist rõhumist, kõneles revolutsiooni võidust ja väljendas lootust, et palve võtta Eesti NSV vastu Nõukogude Liidu koosseisu rahuldatakse ja Eesti rahvas hakkab edukalt ehitama sotsialismi. Delegatsiooni nimel kinnitas J. Lauristin NSV Liidu Ülemnõukogule, et uue elu ehitamise teele asunud Eesti rahvas ei jää viimaseks ei loovas töös sotsialismi ehitamisel ega ka võitluses suure sotsialistliku kodumaa vaenlaste vastu, kui need peaksid julgema Nõukogude Liidule kallale tungida.

NSV Liidu Ülemnõukogu saadikud võtsid soojalt vastu niihästi J. Lauristini kui ka tema järel Nõukogude Eesti naiste nimel esinenud J. Telmani, talurahva nimel esinenud G. Abelsi ja intelligentsi nimel esinenud M. Jürna ning N. Ruusi sõnad.

⁵² «Kommunist» 18., 19. ja 21. juulil 1940.

⁵³ 1940. aasta sotsialistlik revolutsioon Eestis. Dokumente ja materjale, lk. 207—208.

⁵⁴ Vt. sealsamas lk. 209—210.

⁵⁵ Sealsamas. Riigivolikogu II koosseis. Stenograafilised aruanded. Tallinn, 1940, lk. 54.

⁵⁶ NSV Liidu Ülemnõukogu seitsmes istungjärg. Stenograafiline väljaanne. Tallinn, 1940, lk. 121—131.

Rahvasaadik O. Kuusineni ettepanekul rahaldas NSV Liidu Ülemnõukogu Eesti töörahva palve ja võttis Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi võrdõigusliku liiduvabariigina Nõukogude Liidu koosseisu.⁵⁷

Teade sellest NSV Liidu Ülemnõukogu ajaloolisest otsusest võeti Eestis vastu juubelausa ja rahvarohkete miitingutega. Selleaegses ajakirjanduses avaldatud andmetel tuli Tallinnas miitingule 70 000, Tartus 30 000, Narvas 15 000, Võrus 4000 ja Rakveres 3000 inimest,⁵⁸ teisteski kohtades olid sel puhul toimunud miitingud rahvarohked.

6. augustil 1940 pühitsesid täielikku võitu ideed, mille eest Eesti töörahvas oli võidelnud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni päevil, imperialistliku interventsiooni ja Kodusõja aastatel ning kodanulise diktatuuri ajal. Eesti kohal ehvis järele Oktoobrirevolutsiooni lipp. Oli täide läinud Eestimaa Kommunistliku Partei ennustus, olid teostunud Eesti proletariaadi loctused, et võidurikas revolutsioon ühendab Eesti uuesti Nõukogudemaaga.

Toimetusse saabunud
28. IV 1972

⁵⁷ Sealsamas, lk. 145—149.

⁵⁸ «Kommunist» 8. aug. 1940.

A. ЛИБМАН, В. МААМЯГИ

БОРЬБА ТРУДЯЩИХСЯ ЭСТОНИИ ЗА ВХОЖДЕНИЕ В СОСТАВ СССР

Резюме

30 декабря 1972 года исполняется 50 лет с того дня, когда под руководством Коммунистической партии во главе с Лениным было создано многонациональное союзное советское социалистическое государство. Оно организовалось на добровольных началах, на основе сохранения национального суверенитета каждой советской республики, вошедшей в СССР.

В образовании, укреплении и развитии этого могучего союза равноправных народов, вставших на путь строительства социализма, сыграли свою роль все нации и народности нашей страны.

Уже в годы гражданской войны и иностранной интервенции все существовавшие в то время советские республики — РСФСР, Украина, Латвия, Литва, Эстония, Белоруссия — стремились к созданию прочного союза, тесному всестороннему сотрудничеству и объединению. Сотрудничество и дружба советских народов цементировались силой идей пролетарского интернационализма, взаимной братской поддержкой и помощью.

Первое эстонское рабоче-крестьянское суверенное государство — Эстляндская Трудовая Коммуна — пало под ударами объединенного натиска империалистов и внутренней контрреволюции. Поражение коммуны не означало, однако, отказа трудящихся Эстонии от борьбы за Советскую власть и за тесный государственный союз со всеми советскими народами.

Авторы данной статьи рассматривают некоторые аспекты истории борьбы эстонского народа за вхождение Эстонии в состав Союза ССР. В статье использованы новые источники, прежде всего документы, освещающие роль Коммунистической партии Эстонии в руководстве борьбой масс и широкое участие трудящихся в этой борьбе.

Рабочий класс Эстонии и его авангард — Коммунистическая партия — рассматривали реставрацию капитализма и выход Эстонии из состава Советской страны как временное явление. На протяжении всего периода буржуазной диктатуры (1920—1940) трудящиеся Эстонии под руководством нелегальной Коммунистической партии упорно боролись за восстановление Советской власти и объединение с братской семьей советских народов. Уже 6 февраля 1920 года, спустя всего четыре дня после подписания Тартуского мирного договора между РСФСР и Эстонией, ЦК Коммунистической организации Эстонии в своем Манифесте к народу сформулировал основные задачи, вставшие перед эстонскими трудящимися. На I съезде КПЭ (ноябрь 1920) была определена ее тактика по вопросу об объединении трудящихся вокруг партии в целях восстановления власти Советов. В Программных тезисах зафиксировано, что главной задачей эстонского рабочего класса является борьба за свержение буржуазного государства, переход власти к рабочим, после чего Эстонии следует, «составляя самоопределение трудящихся, объединиться с Российской Советской Республикой и посредством пролетарской диктатуры ликвидировать всякую эксплуатацию».¹

¹ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1960, стр. 66.

Борьба за достижение зафиксированных в Манифесте и в Программных тезисах целей стала главным направлением революционного движения трудящихся Эстонии вплоть до социалистической революции 1940 года. Стремление вступить в состав СССР объяснялось не только тем, что успешное экономическое развитие Эстонии было возможно лишь в условиях самых тесных хозяйственных связей с Советским Союзом, но в значительной мере и тем, что эстонские трудящиеся вместе со всеми народами России участвовали в Октябрьской революции и защищали ее завоевания в гражданской войне. То обстоятельство, что Эстляндская партийная организация зародилась и выросла как один из боевых отрядов общероссийской партии большевиков, что в течение многих лет под руководством В. И. Ленина она возглавляла революционную борьбу трудящихся, объясняет высокие революционные качества КПЭ, ее верность принципам пролетарского интернационализма, ее умение руководить борьбой рабочего класса в чрезвычайно тяжелой и сложной обстановке буржуазной Эстонии.

Благодаря упорной разъяснительной работе КПЭ и ее способности вовлекать в революционную борьбу новые силы выросла классовая сознательность трудящихся города и деревни. Успехи СССР, углубление экономического кризиса в Эстонии, буржуазный террор укрепили решимость рабочего класса стать на путь активной борьбы против буржуазии. Перводекабрьское вооруженное восстание эстонского пролетариата в 1924 году было самой сильной и решительной попыткой восстановить в Эстонии власть Советов и объединиться с народами СССР. По ряду объективных и субъективных причин оно потерпело поражение, но и после этого трудящиеся под руководством КПЭ продолжали борьбу.

Во второй половине 20-х годов и в 30-е годы КПЭ и рабочий класс Эстонии продолжали настойчиво пропагандировать идею установления диктатуры пролетариата и вступления в состав СССР. В противовес клеветническим измышлениям, распространяемым буржуазными и мелкобуржуазными партиями, КПЭ и революционные рабочие профсоюзы считали своей важной задачей информировать рабочих о действительном положении в Советском Союзе, о миролюбивой внешней политике страны социализма, о жизни советского народа. Немаловажную роль в разоблачении антисоветской клеветы, а также усилении влияния КПЭ на рабочее движение играли рассказы эстонских рабочих делегаций, побывавших в Советском Союзе, и их статьи о жизни советского народа.

Постоянным лозунгом демонстраций и митингов эстонских трудящихся в конце 20-х — начале 30-х годов был лозунг защиты СССР. В защиту страны Советов, за установление с ней тесных экономических, культурных и политических связей постоянно выступала рабочая печать. Эстонские рабочие на своих собраниях принимали резолюции с призывом охранять первое рабоче-крестьянское государство от натиска империалистов.

В 1940 году трудящиеся Эстонии, Латвии и Литвы под руководством своих коммунистических партий сорвали планы превращения Прибалтики в плацдарм антисоветской войны.

Непосредственным поводом к началу революции 1940 года послужило разоблачение Советским правительством антисоветских козней прибалтийской буржуазии. Свои надежды на будущее рабочие связывали с социалистическим строем, с Советским Союзом. Трудящиеся массы поднялись на борьбу против провокаторов антисоветской войны, в защиту СССР, в защиту его политики мира и обуздания агрессии. Интересы трудящихся Эстонии и всей Прибалтики в целом слились с интересами СССР. КПЭ, учитывая создающуюся обстановку, конкретно поставила на повестку дня вопросы восстановления власти Советов и объединения Эстонии с Советским Союзом. В качестве ближайшей задачи было выдвинуто требование свержения фашизма.

В Эстонии фашистская диктатура была свергнута 21 июня 1940 года. В тот же день во многих городах состоялись массовые демонстрации трудящихся, которые требовали свержения правительства военных провокаторов и тесного сотрудничества с Советским Союзом. В ряде выступлений на митингах трудящиеся требовали немедленного вступления Эстонии в состав СССР.

К вечеру 21 июня было сформировано новое, демократическое правительство, которое создало трудящимся условия для выражения своей воли посредством подлинно свободных парламентских выборов. 21 июля избранная Государственная дума единогласно приняла историческую декларацию о провозглашении Эстонской Советской Социалистической Республики, а 22 июля — о вступлении Эстонской ССР в состав Союза Советских Социалистических республик. 6 августа 1940 года Верховный Совет Союза ССР постановил удовлетворить просьбу эстонского народа и принять Эстонскую ССР в качестве равноправной союзной республики в состав СССР.

Исполнились сказанные по окончании гражданской войны пророческие слова эстонских коммунистов о том, что власть Советов восторжествует в Эстонии и она вернется в семью народов социалистического союза.

A. LIEBMAN, V. MAAMÄGI

THE STRUGGLE OF THE ESTONIAN WORKING PEOPLE FOR A UNION WITH THE PEOPLES OF THE USSR

Summary

December 30, 1972 will mark the 50th anniversary of the creation, under the leadership of the Communist Party headed by Lenin, of the multinational Soviet socialist state. It was organized on voluntary principles, on the basis of the maintenance of the national sovereignty of every Soviet republic integrated in the USSR.

In the formation, consolidation and development of that powerful union of nations enjoying equal rights, a certain role was enacted by all the nations and peoples of our country.

Already during the civil war and foreign intervention, all the Soviet republics existing at that time — the RSFSR, Ukraina, Latvia, Estonia, Byelorussia — had been struggling towards the creation of a firm union, towards an all-round cooperation and unification. The cooperation and friendship of the Soviet peoples was consolidated by the ideas of proletarian internationalism, by fraternal help and assistance.

The first Estonian sovereign state of workers and peasants — the Estonian Commune of the Working People — was crushed by the impact of foreign imperialist intervention and interior counter-revolution. However, that defeat did by no means signify an end of the struggle of the Estonian working class for Soviet power and for close ties with the Soviet peoples.

The authors of the present paper elucidate some aspects of the history of the struggle of the Estonian people for joining the Union of Soviet Socialist Republics.

The working class of Estonia and its vanguard — the Communist Party — regarded the restoration of the capitalist system and the separation from the Soviet state as a temporary phenomenon. In the course of the whole period of bourgeois dictatorship (1920—1940) the workers of Estonia, led by their illegal Communist Party, persistently fought for the restoration of Soviet power and for a reunion with the Soviet peoples. Already on the 6th February, 1920, i.e. four days after the signing of the Tartu Peace Treaty by representatives of bourgeois Estonia and the RSFSR, the Central Committee of the Communist organization of Estonia formulated, in its Manifesto, the basic tasks that had arisen before the working people of Estonia. At the First Congress of the Communist Party of Estonia (Nov., 1920) the tactics were determined concerning the concentration of the workers in the Party with the aim of restoring the power of the Soviets. In the Programme Theses it was stated that the main task of the working class was the struggle for the abolishment of the bourgeois regime, a transition to the power of the workers, after which Estonia was, "in implementation of the self-determination of the working class, to unite with the Russian Soviet Republic and, through the medium of proletarian dictatorship, to liquidate exploitation of any kind".¹

The struggle for the achievements of the aims stipulated by the Manifesto and the Programme Theses became the main task of the revolutionary movement of the Estonian working class, up to the revolution of 1940. The desire to join the Soviet Union was determined not merely by the fact that an effective economic development of Estonia was only possible under the conditions of the closest economic cooperation with the Soviet Union, but to the major degree by the circumstance that the working class of Estonia, together with all the peoples of Russia, had taken part in the October Revolution and had defended the young Soviet State in the civil war. The circumstance that the Communist Party of Estonia had been born and had grown up as a combatant unit of the All-Russian Bolshevik Party, and that it had been in the vanguard of the revolutionary struggle of the working class headed by V. I. Lenin for many years running, is eloquent evidence of the superior revolutionary qualities of the CPE, of her loyalty to the principles of proletarian internationalism, and of her ability of leading the working class under extremely difficult conditions in bourgeois Estonia.

Thanks to the persistent educational work of the CPE and her ability to attract new forces to the revolutionary struggle, the class consciousness of the workers and peasants had been steadily increasing. The achievements of the USSR, the deepening economic crisis in Estonia, and the bourgeois terror contributed to the determination of the working class to adopt the line of an active struggle against the bourgeoisie. The armed uprising of the Estonian proletariat on December 1, 1924, was the most decisive attempt of restoring Soviet power in Estonia and uniting with the nations of the Soviet Union. Due to a number of subjective and objective reasons, the uprising suffered a defeat,

¹ Eestimaa Kommunistliku Partei I kongress. Dokumente ja materjale. [The First Congress of the Communist Party of Estonia. Documents and Materials.] Tallinn, 1960, p. 66.

but, nevertheless, the struggle of the proletariat under the leadership of the CPE was continued.

In the latter half of the 1920s and in the 1930s the CPE and the working class steadily continued to propagate the idea of establishing proletarian dictatorship and unification with the USSR. In counteraction to the slanderous reports spread by the bourgeois and petty-bourgeois parties, the CPE and the revolutionary workers' trade unions considered it to be their most important task to inform the workers about the actual situation in the Soviet Union, about the peaceful interior policy of the country of socialism, and about the life of the Soviet people. A rather significant role in the unveiling of anti-Soviet slander and in the strengthening influence of the CPE upon the working class movement was enacted by the reports of the delegations of Estonian workers which had visited the Soviet Union, and by their articles on the life of the Soviet people.

A permanent slogan at the demonstrations and meetings of the Estonian workers at the end of the 1920s and beginning of the 1930s was the defense of the USSR. The workers' press had always been taking a stand for the defense of the country of the Soviets, and for an establishment of close economic, cultural and political connections with the Soviet Union. At meetings of Estonian workers, resolutions were adopted concerning the defense of the first state of workers and peasants against the attacks of imperialists.

In 1940, the working people of Estonia, Latvia and Lithuania, led by their Communist Parties, frustrated the plans of turning the Baltic countries into the bridgehead of an anti-Soviet campaign.

The 1940 revolution was immediately caused by the unveiling of anti-Soviet intrigues of the bourgeois leaders of the Baltic republics, by the Soviet Government. The working classes of those republics connected the hopes for their future with the socialist system, with the Soviet Union. The masses of workers rose to struggle against the instigators of an anti-Soviet war, in defense of the Soviet Union in the interests of the Soviet policy of peace and for trammelling aggression. The interests of the Estonian working class completely coincided with those of the Soviet Union. The CPE, considering the current situation, concretely, took into its agenda the questions of the restoration of Soviet power and the unification with the Soviet Union. The most immediate task, however, was the overthrowal of fascism.

In Estonia, the fascist dictatorship was abolished on June 21, 1940. On the same day, mass demonstrations of working people took place in many towns, demanding a liquidation of the government of war-instigators, and a close cooperation with the Soviet Union. In a number of speeches, the workers demanded an immediate unification of Estonia with the Soviet Union.

By the evening of June 21, a new, democratic government had been formed, which enabled the workers to exercise their right of self-determination by means of truly free parliamentary elections. On July 21, the new-elected State Assembly unanimously adopted the historic declaration concerning the proclamation of the Estonian Soviet Socialist Republic, and on July 22nd — concerning the Estonian SSR's joining the Union of Soviet Socialist Republics.

On August 6, 1940, the Supreme Soviet of the USSR resolved to meet the request of the Estonian people and receive the Estonian SSR as a sovereign Soviet Republic in the Union of Soviet Socialist Republics.

Thus it was that the forecasts of the Estonian communists, made at the end of the civil war, concerning the triumph of Soviet power in Estonia and the return of Estonia to the family of the nations of the Soviet Union, were fulfilled.

Received
April 28, 1972